

Kompensacyjna funkcja internatu

w procesie socjalizacji
dzieci i młodzieży
upośledzonych umysłowo

Małgorzata
Czajkowska

Kompensacyjna funkcja internatu
w procesie socjalizacji dzieci i młodzieży
upośledzonych umysłowo

Małgorzata Czajkowska

Kompensacyjna funkcja internatu
w procesie socjalizacji dzieci i młodzieży
upośledzonych umysłowo

Oficyna Wydawnicza „Impuls”
Kraków 2005

© Copyright by Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2005

Redakcja wydawnicza:

Daria Loska

Adiustacja:

Małgorzata Miller

Projekt okładki:

Ewa Tatiana Beniak

ISBN 83-7308-494-0

Oficyna Wydawnicza „Impuls”

30-619 Kraków, ul. Turniejowa 59/5

tel. (012) 422-41-80, fax (012) 422-59-47

www.impulsoficyna.com.pl, e-mail: impuls@impulsoficyna.com.pl

Wydanie I, Kraków 2005

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział pierwszy	
Praca wychowawcza i rewalidacyjna z osobami o obniżonej sprawności umysłowej	11
1. Uzasadnienie wyboru tematu	11
2. Istota i charakterystyka niepełnosprawności umysłowej	14
2.1. Definicje pojęć	14
2.2. Cechy dzieci o obniżonej sprawności umysłowej	18
3. Podstawowe założenia wychowania dzieci upośledzonych umysłowo w placówkach opiekuńczo-wychowawczych	23
3.1. Organizowanie procesu wychowania w placówkach specjalnych	23
3.2. Kształtowanie kompetencji społecznych osób o obniżonej sprawności umysłowej	27
3.3. Stan badań nad kompetencjami społecznymi osób upośledzonych umysłowo	29
4. Kierunki rewalidacji niepełnosprawnych umysłowo	33
4.1. Strategie i procedury w procesie rewalidacji	33
4.2. Wybrane nowatorskie metody aktywizujące w rehabilitacji osób niepełnosprawnych umysłowo	37
5. Miejsce internatu w procesie socjalizacji dzieci i młodzieży upośledzonych umysłowo	41
5.1. Internat jako placówka społeczna w systemie oświaty i wychowania	41
5.2. Struktura modelu organizacyjnego internatu	44

5.3. Funkcje internatu w specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym	48
5.4. Kompensacyjne metody, formy i typy zajęć stosowane w pracy z dziećmi upośledzonymi umysłowo w internacie	52
Rozdział drugi	
Organizacja badań własnych	59
1. Przedmiot i cele badań	59
2. Problemy i hipotezy badawcze oraz zmienne	60
3. Procedura badań	65
3.1. Metody, techniki i narzędzia badawcze	65
3.2. Sposób opracowania wyników badań	69
3.3. Teren, organizacja i przebieg badań	71
3.4. Charakterystyka badanych grup	74
Rozdział trzeci	
Analiza wyników badań	85
1. Metody i obszary działań wychowawczych organizowanych w badanych internatach	85
1.1. Ilość i rodzaj kompensacyjnych metod wychowawczych stosowanych w pracy edukacyjno-wychowawczej w badanych internatach	85
1.2. Obszary i kierunki oddziaływań wychowawczych występujące w pracy wychowawczej w badanych internatach	91
2. Specjalistyczne przygotowanie kadry pedagogicznej pracującej w objętych badaniami internatach	93
2.1. Przygotowanie do pracy w szkolnictwie specjalnym osób zatrudnionych na etatach wychowawców	93
2.2. Specjaliści zatrudnieni w badanych placówkach	96
3. Baza lokalowa i wyposażenie internatów	97
4. Struktura rodzin wychowanków biorących udział w badaniach ...	100

5. Ustalenie poziomu kompetencji społecznych wychowanków internatów objętych badaniami	102
5.1. Negatywne czynniki występujące w procesie socjalizacji wychowanków w badanych internatach	102
5.2. Ustalenie zależności bądź zbieżności pomiędzy respektowaniem norm społecznych przez wychowanków objętych badaniami	105
5.3. Pozytywne nastawienie do miejsca pobytu wychowanków przebywających w internatach objętych badaniami	106
5.4. Uczestnictwo w zajęciach wychowanków badanych internatów	110
5.5. Uzyskiwanie pozytywnych doświadczeń przez wychowanków podczas pobytu w internacie	112
5.6. Funkcjonowanie w grupie wychowanków internatów objętych badaniami	116
5.7. Poziom uspołecznienia wychowanków internatów uczestniczących w badaniach	119
Podsumowanie	121
Dyskusja nad wynikami badań	125
Zakończenie	131
Literatura	133
Aneks	141

Wstęp

Pomimo istniejących obecnie krytycznych sądów na temat roli internatu, jest on nadal instytucją najbardziej ze wszystkich uprawomocnioną do rozwijania procesów opieki i wychowania; odnosi się to także do wychowania rewalidacyjnego. Procesy te bowiem, ze względu na swój szczególny charakter, muszą być rozwijane w sposób zorganizowany, skutecznie i z należyтым pożytkiem dla wychowanków. Poszukując zatem optymalnych warunków do ich realizacji, należy – uwzględniając słabości współczesnego modelu internatu – zdynamizować te jego możliwości, które dają szansę doprowadzenia do możliwie najefektywniejszej organizacji pracy.

Jakkolwiek osiągnięcia poszczególnych internatów – jako specjalnych placówek opiekuńczo-wychowawczych – zajmują liczącą się pozycję w dorobku wychowania rewalidacyjnego dzieci upośledzonych umysłowo, to zasób informacji organizacyjno-metodycznych w tym zakresie można ocenić na ogół jako bardzo skromny. Jeszcze bardziej krytyczne uwagi nasuwa obserwacja stosowanych w praktyce rozwiązań organizacyjnych i metodycznych pracy opiekuńczej i wychowawczo-rewalidacyjnej niektórych placówek. Podejmując próbę analizy funkcjonowania internatu oraz efektywności stosowanych w nim metod wychowania, przyjęto tezę, że istotnym warunkiem uzyskiwania sukcesów edukacyjno-wychowawczych w internacie jest stosowanie odpowiednio dobranych metod wychowawczych – polegających na kompensowaniu braków i deficytów rozwojowych wychowanków o obniżonej sprawności umysłowej.

Zakładając, że o efektach pracy internatu decyduje w głównej mierze wychowawca – jego zaangażowanie, merytoryczne przygotowanie, doświadczenie oraz osobowość – niniejszą pracę autorka napisała z myślą o wychowawcach bezpośrednio uczestniczących w procesie rewalidacji osób upośledzonych umysłowo.

Podjęty w pracy temat analizowania tematyki związanej z funkcjami internatu i efektywnością działań w nim realizowanych może posłużyć praktykom do opracowywania takich metod pracy wychowawczej, które w znaczący sposób wpłyną na podmiot działań, jakim jest wychowanek.

Praca ta powstała w celu poszerzenia istniejącej już wiedzy teoretycznej niezbędnej do tworzenia takiego modelu internatu, który pozwoliłby na kompensowanie deficytów rozwojowych wychowanków upośledzonych umysłowo, dając im możliwość pełnego uczestniczenia w życiu społecznym, ekonomicznym i kulturalnym społeczeństwa, do którego należą.

Rozdział pierwszy

Praca wychowawcza i rewalidacyjna z osobami o obniżonej sprawności umysłowej

1. Uzasadnienie wyboru tematu

Działalność wychowawcza stanowi podstawową formę oddziaływania na rozwój osób upośledzonych umysłowo, przede wszystkim dzieci i młodzieży w wieku szkolnym. Przedmiot, cele i zadania, a także metody i środki tego rodzaju działalności określa pedagogika, a zwłaszcza teoria wychowania.

K. Kirejczyk w swoim opracowaniu stwierdza, że w pedagogice ogólnej występują dwa procesy oddziaływania pedagogicznego: wychowanie ukierunkowujące i nauczanie oraz dwie odpowiadające tym procesom dyscypliny naukowe: teoria wychowania ukierunkowującego i teoria nauczania – dydaktyka (Kirejczyk, 1981, s. 150).

Nieco inaczej wygląda sytuacja w pedagogice specjalnej, w tym także oligofrenopedagogice. Występują w nich trzy procesy pedagogiczne: specjalne wychowanie ukierunkowujące, specjalne nauczanie oraz specjalne oddziaływanie na dodatnie i ujemne odchylenia. Odpowiadają tym procesom następujące dyscypliny naukowe: teoria specjalnego wychowania ukierunkowującego, teoria specjalnego nauczania (dydaktyka specjalna) i teoria specjalnego oddziaływania na odchylenia.

W niniejszej pracy szczególnie dużo miejsca poświęcono ostatniej z wymienionych dyscyplin – teorii specjalnego oddziaływania na odchylenia, bowiem wydaje się to wyjątkowo trafnym wyborem postępowania pedagogicznego w stosunku do osób posiadających różnego typu deficyty (w tym również do osób upośledzonych umysłowo).

Określenie „interwencyjnych oddziaływań pedagogicznych” na interesujące nas odchylenia jest stosowane w różnych pracach i o ile specjalne oddziaływania wychowawcze i dydaktyczne są w dużym stopniu oparte na założeniach opracowanych w pedagogice ogólnej, o tyle „oddziaływania interwencyjne na odchylenia” wymagają krótkiego wyjaśnienia. We-